

Stockholm den 26 juni 2017

Till

Utbildningsdepartementet
103 30 Stockholm

Diarienummer: U2017/01365/UH

Attentions remissvar över promemorian ”Specialpedagogisk kompetens i fråga om neuropsykiatriska svårigheter”

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom t.ex. skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med ADHD, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna.

Riksförbundet Attention har tagit del av remissen ”Specialpedagogisk kompetens i fråga om neuropsykiatriska svårigheter”.

Inledning och sammanfattning

Vi anser att denna promemoria innehåller mycket viktiga förslag för eleverna i den svenska skolan. Efter professor Anders Gustavssons utredning har vi väntat på förslag som tar sig an frågan om ökad kunskap och kompetens om neuropsykiatriska svårigheter i skolan. Denna promemoria är alltså efterlängtat.

Inte bara Attention har under de senaste åren visat på brister i skolgången för elever med NPF, det har även andra gjort. Skolinspektionens granskningar visar på brister i skolsituationen för elever med ADHD och autismspektrumtillstånd¹ och Skolverket lyfter i rapporten Tillgängliga lärmiljöer? att kompetensen hos specialpedagoger, speciallärare och skolpersonal generellt behöver stärkas kring NPF.² I Attentions skolenkät som genomfördes hösten 2015 anser bara 16 procent av föräldrarna att barnets lärare vet tillräckligt för att anpassa undervisningen.³ Fyrtio procent menar att kunskaper saknas. Fyra av fem lärare uppger i en undersökning som

¹ Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD, Skolinspektionen, rapport 2014:09, ”Inte enligt mallen” Om skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd,

² Skolinspektionen, rapport 2012:11, Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning, Skolverket 2016, rapport 440,

³ ”Fortfarande svår skolgång för många elever med NPF” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen, Riksförbundet Attention 2016.

Karolinska Institutets Center of Neurodevelopmental Disorders (KIND) gjort att de saknar tillräcklig kompetens för att ge elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) rätt förutsättningar för sin skolgång.⁴ Exempel på hur elever med NPF far illa i skolan lyfts därtill ständigt i media.

Elever med neuropsykiatriska svårigheter är också i riskzonen att drabbas av frånvaro, vilket utredningen Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera (SOU 2016:94) tar upp. Behoven av ökad kunskap är mycket stora.

Alla elever har rätt att få förutsättningar att klara skolan. För att det ska bli verklighet behövs en ordentlig upprustning i skolan kring kunskap och kompetens om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, hur tillgängliga lärmiljöer skapas och bemötande av elever med NPF. Det behövs också en satsning på ledarskapet i syfte att stödja uppbyggnaden av en skolorganisation som skapar förutsättningar för alla elever, där ett systematiskt och medvetet kvalitetsarbete är i fokus.

Attention tillstyrker förslagen, men känner en viss oro kring målen och skrivningarna ”visa förmåga att kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv på neuropsykiatriska svårigheter”. Vi utvecklar detta nedan.

Eftersom behovet av ökad kunskap är omfattande även bland de vanliga lärare som möter eleverna, saknar vi förslag som handlar om att göra kunskap om NPF till ett obligatoriskt inslag i den vanliga lärarutbildningen. Sådan kunskap behöver också finnas i rektorsutbildningen. Vi ser också behov av att en kompetensutvecklingsinsats genomförs bland de specialpedagoger och speciallärare som redan finns i våra verksamheter.

Förslagen

Förslag: Två nya examensmål införs i examensbeskrivningen för speciallärarexamen och ett examensmål justeras.

Under rubriken ”Kunskap och förståelse” görs följande tillägg:

***- visa fördjupad kunskap om funktionsnedsättningar, inbegripet neuropsykiatriska svårigheter,
-visa fördjupad kunskap om barns och elevers utveckling och lärande, inbegripet utveckling och lärande hos barn och elever med neuropsykiatriska svårigheter, och, beroende på vilken specialisering som valts, fördjupad kunskap om de olika specialiseringarna.***

Under rubriken ”Färdighet och förmåga” görs följande tillägg:

- visa förmåga att kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv på neuropsykiatriska svårigheter samt tillämpa kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer.

Förslag: Två nya mål införs i examensbeskrivningen för specialpedagogexamen. Under rubriken ”Kunskap och förståelse” görs följande tillägg:

- visa fördjupad kunskap om funktionsnedsättningar, inbegripet neuropsykiatriska svårigheter,

⁴ <http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/skola/article21609262.ab>

Under rubriken "Färdighet och förmåga" görs följande tillägg:

- visa förmåga att kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv på neuropsykiatriska svårigheter samt tillämpa kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer.

Bedömning: Ändringarna i fråga om examensmål bör ske utan att det totala antalet högskolepoäng för speciallärarexamen och specialpedagogexamen ökar. Någon ny inriktning (specialisering) bör inte införas för speciallärarutbildningen.

Behovet av ökad kunskap om NPF i skolan, hur tillgängliga lärmiljöer skapas och bemötandet av elever med neuropsykiatriska svårigheter är mycket stora. Därför är vi mycket positiva till promemorians förslag som handlar om att förse blivande speciallärare och specialpedagoger med sådan kunskap och kompetens. Riksförbundet Attention tillstyrker förslagen men vi känner en viss oro inför målen och skrivningarna "visa förmåga att kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv på neuropsykiatriska svårigheter".

Vi har vidare några synpunkter och tillägg som vi tycker är viktigt att framföra och som vi vill att regeringen beaktar i den vidare behandlingen av förslaget.

Målen och skrivningarna "visa förmåga att kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv på neuropsykiatriska svårigheter"

Vi känner oro inför den här skrivningen. De neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna som vi representerar och i synnerhet ADHD har ifrågasatts under lång tid, vilket lett till att stödet till personer blivit eftersatt. Trots att den etablerade forskningen är i stort enig i frågan om förekomst och orsak gällande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD förekommer det fortfarande att diagnosen och funktionsnedsättningarna ifrågasätts.

Med skrivningen "kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv på neuropsykiatriska svårigheter" ser vi en risk att en tveksamhet kring NPF förmedlas och att det ger legitimitet åt att ifrågasätta neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller hitta andra förklaringar till barns symptom och svårigheter med konsekvens att adekvat stöd inte sätts in i ett tidigt skede. Det är kanske inte avsikten, men vi ser en risk att det kan leda till det. Vi ställer oss också frågande till skälen till att olika vetenskapliga perspektiv på just neuropsykiatriska svårigheter ska granskas samt syftet med att skrivningen finns med. Vi undrar om en alternativ skrivning där kritiskt granska olika vetenskapliga perspektiv ersätts med att exempelvis ta del av olika vetenskapliga perspektiv kan vara ett alternativ.

Att tidigt upptäcka flickor med NPF

Vi är mycket glada för skrivningen på sidan 27 som lyder "Förändringarna kan särskilt leda till att flera flickor med neuropsykiatriska svårigheter upptäcks i högre utsträckning och därmed får bättre utbildning än tidigare."

Idag vet vi att flickor med ADHD och autismspektrumtillstånd upptäcks senare än pojkar. Flickorna har svårigheter, men symtomen är ofta inte utåtagerande eller hyperaktiva på samma sätt som för många pojkar, vilket gör det svårare för skolans personal att upptäcka dem. Det här är ett stort problem, eftersom många flickor lider i det tysta och kraschar hemma. Skolans personal behöver lära sig identifiera symptomen från flickorna på ett tidigt stadium för att ge dem det stöd som de behöver i skolan. Det kan handla om hyperaktivitet på ett sätt som visas genom pillande i håret eller pillande med något annat, att rita sig genom lektionerna eller dagdrömma. Det kan handla om att närvara på lektionerna utan att riktigt förstå uppgifterna. Det bristande stödet i bland annat skolan, leder inte sällan till psykisk ohälsa såsom depression, självskadebeteende eller ätstörningar för flickorna.

Med anledning av detta vill vi framhålla betydelsen av att personalen får särskild kunskap om hur symptom på neuropsykiatriska svårigheter kan se ut för flickor.

Angående ”tillämpa kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer”

Vi instämmer i att det är viktigt att studenterna tränas i bedömning av samarbete och bemötande. Vi vill betona vikten av att studenterna har handledare som har god kunskap om NPF och bemötandet av elever med NPF. Det är mycket viktigt att studenterna får träning i neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer såsom under raster, i matsalen, övergångar, under idrotten. Det finns så många lärmiljöer av olika slag. Här vill vi betona vikten av att studenterna får god kunskap om lågaffektivt bemötande för att undvika att konflikter uppstår eller för att kunna hantera konflikter på ett sätt som fungerar positivt för både elev och personal och som inte kränker eleven eller trappar upp en konflikt. Det finns ett tydligt behov av ökad kunskap om lågaffektivt bemötande i skolan. Det senaste året har det till exempel rapporterats om fasthållningar av elever med NPF, som skulle ha kunnat undvikas om skolans personal haft kunskap om lågaffektivt bemötande.

Angående bedömningen att ”Ändringarna i fråga om examensmål bör ske utan att det totala antalet högskoleprov för speciallärarexamen och specialpedagogexamen ökar.”

Med anledning av denna bedömning vill vi uttrycka angelägenheten av att de föreslagna förändringarna får genomslag för framtida speciallärare och specialpedagoger och att de tillförs den kunskap och kompetens om neuropsykiatriska svårigheter som de behöver i sin yrkesroll .

Övriga synpunkter

Behov av obligatorisk kunskap om NPF i lärarutbildningen

Elever med NPF är överrepresenterade när det gäller omfattande frånvaro.⁵ Våra enkätundersökningar samt andra rapporter visar på brister i skolsituationen för elever med NPF. Mellan 5 och 7 procent av Sveriges elever uppskattas ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Räknar man in elever med liknande svårigheter, men som inte uppfyller kraven för diagnos, blir antalet ännu fler. Det handlar alltså om en stor andel av eleverna. Varje lärare måste ha kunskap att möta elever med neuropsykiatriska svårigheter. Skollagen lägger ett stort ansvar på lärarna att upptäcka och anpassa skolmiljön utifrån elevernas behov och förutsättningar. Då behöver också lärarna ha tillräcklig kunskap. Så ser det inte ut idag. Som tidigare nämns anser bara 16 procent av föräldrarna i Attentions skolenkät som genomfördes hösten 2015 att barnets lärare vet tillräckligt för att anpassa undervisningen. Vi saknar därför ett förslag som innebär att lärarutbildningen ska innehålla obligatorisk kunskap om NPF.

Behov av NPF-satsning mot befintliga specialpedagoger och speciallärare

Vi saknar också förslag som tillgodoser det behov av ökad kunskap om NPF som finns inom dagens elevhälsa. Regeringens förslag att kunskap om NPF ska ingå i speciallärar- och specialpedagogutbildningarna, omfattar blivande speciallärare och specialpedagoger. Men många av de speciallärare och specialpedagoger som redan arbetar ute i verksamheterna behöver också ökad kunskap om våra diagnoser.

⁵ Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor, Skolinspektionen, Kvalitetsgranskning 2016.

Behov av obligatorisk kunskap om NPF i rektorsutbildningen

Vi vill se förslag som handlar om att rektorsutbildningen ska innehålla kunskap om NPF och grundläggande specialpedagogik. I planering av skolans verksamhet och för att kunna göra viktiga prioriteringar, behöver rektor ha tillräcklig kunskap om elevers olika behov och förutsättningar. I utbildningen behöver ett speciellt fokus läggas vid rektorns roll och hur skolan organiseras för att framgångsrikt kunna möta elever med funktionsnedsättning.

Huvudmännens ansvar och betydelse

Huvudmännen spelar också en avgörande roll i uppbyggnaden av en skolorganisation som ger alla elever möjlighet att lyckas. Vi vill se insatser som är direkt riktade mot den målgruppen, då deras möjligheter att stödja och ge förutsättningar åt rektorerna är avgörande pusselbitar i ett förändringsarbete.

Ann-Kristin Sandberg
Förbundsordförande

Riksförbundet Attention – för barn, ungdomar och vuxna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom t.ex. skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med ADHD, Aspergers syndrom/ASD, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna.